

# Klein Links wint zonder dat PvdA echt veel verliest

door MAURICE DE HOND

**H**ET EERSTE dat opvalt aan de uitslag van deze verkiezingen is de zeer lage opkomst. Een percentage van minder dan 65 was tot dusverre alleen voorbehouden aan gemeenteraadsverkiezingen. Die geringe belangstelling moet vooral worden toegeschreven aan het feit dat de landelijke politici niet publiekelijk met elkaar de strijd aanboden, vooral door de opstelling van het CDA. Het slechte weer - voor het eerst bij verkiezingen sinds het begin van de jaren zeventig - heeft het effect daarvan nog versterkt. Opmerkelijk is daarbij wel dat die lage opkomst geen grote invloed op de uiteindelijke uitslag heeft gehad. Als de uitslag vergeleken wordt met de laatste peilingen vlak voor de verkiezingen (waarbij meer dan 75 procent van de kiezers een partij van zijn of haar voorkeur opgaf), dan zijn de verschillen beperkt. Een stijging van klein links ten koste van de PvdA is het enige waarneembare verschil.

Alleen klein rechts heeft echt geprofiteerd van de lage opkomst. Kiezers van deze partijen gaan doorgaans even trouw naar de stembus als ter kerke. Als de andere kiezers dan minder massaal gaan stemmen, scoren de drie kleine christelijke partijen procentueel derhalve beter.

De kleinere partijen aan linker- en rechterzijde hebben ook geprofiteerd van het feit dat deze verkiezingen door het beperkt inzetten van de landelijke politici niet werden gezien als een tweestrijd tussen het CDA (Lubbers) en de PvdA (Kok). Door het achterwege blijven van die scherpe polarisatie raakten de drie grote partijen te zamen circa 4 procent van de stemmen kwijt aan de kleinere partijen.

De verschuivingen zijn dan ook als volgt te omschrijven.

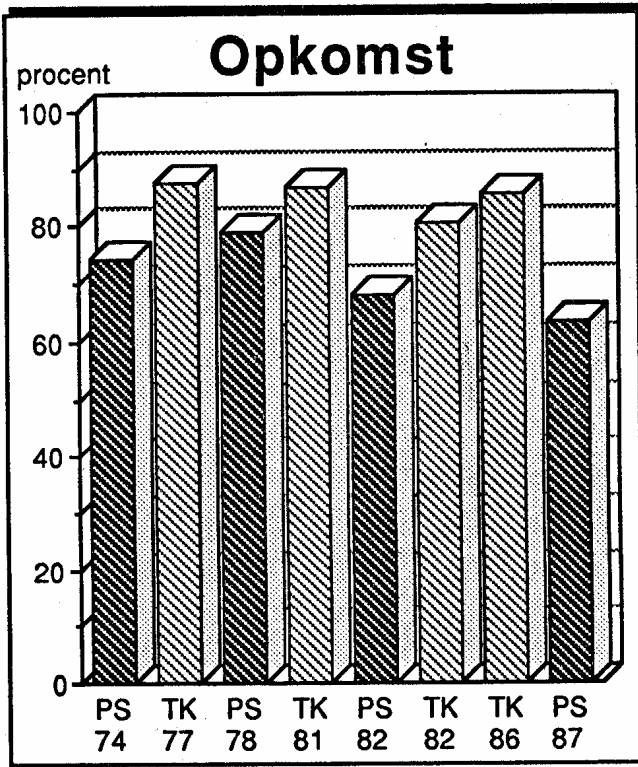
- Het CDA won duidelijk van de VVD, maar verloor aan klein rechts, D66 en de PvdA.
- De VVD verloor met name aan het CDA.
- De PvdA won van het CDA, maar verloor aan klein links.
- D66 won in beperkte mate van vrijwel alle partijen.
- Klein links won van de PvdA
- Klein rechts won van het CDA

**H**OEWEL deze verschuivingen ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar al met al gering zijn (ondanks een meer dan 20 procent lagere opkomst) is deze uitslag historisch gezien toch opmerkelijk. Alleen bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1981 behaalden CDA en VVD samen een slechter resultaat dan nu. Dat gebeurde in 1981, met name door de zeer goede uitslag van D66 (17 kamerzetels). Dit keer is de minder goede uitslag voor de huidige regeringscoalitie mede tot stand gekomen door een duidelijke winst van klein links, zonder dat de PvdA echt verliest.

Hoewel de volgende verkiezingen vermoedelijk nog lang op zich zullen laten wachten werpt deze uitslag voor die verkiezingen toch drie interessante vragen op:

De eerste: hoe slaagt de VVD er in de daling sinds 1982 om te buigen? Tot dusverre verliest deze partij steeds meer kiezers aan het CDA, zonder ergens anders kiezers weg te halen. Langzamerhand komt men electoraal terecht op het niveau dat voorafgaande aan de periode-Wiegel normaal was (minder dan 14 procent).

Een tweede vraag: lukt het de PvdA om op permanente basis kiezers van CDA en VVD over te halen naar het progressieve kamp?



En tenslotte: wat gaat het CDA doen als Lubbers geen lijsttrekker meer zou willen zijn bij volgende verkiezingen?

De beantwoording van deze drie centrale vragen zal bepalend zijn voor de uitslag van de volgende verkiezingen en van grote invloed zijn op de politieke kaart van Nederland na 1989.



*F. Theunissen*

# De aanloop tot de verkiezingen

Forse verschuivingen in politieke voorkeur in Nederland kwamen voor het laatst voor in de week voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1986. In die week steeg het CDA van 30 naar bijna 35 procent, terwijl vrijwel alle andere partijen iets verloren. Sindsdien is er sprake van een opmerkelijke mate van stabiliteit met enkele geleidelijke verschuivingen. Drie perioden zijn daarin te onderscheiden.

In de periode mei – augustus 1986 is er sprake van het feit dat het CDA nog meer wint van de VVD en de PvdA. De maximumscore van het CDA is dan 36 procent, de minimumscore van de PvdA 32 procent. Bij de overige partijen zijn de verschuivingen beperkt. In de periode september – november 1986 zakt het CDA wat in ten gunste van de PvdA. CDA en

PvdA staan dan vrijwel gelijk. De VVD daalt verder tot een niveau beneden de 15 procent. Met name verliest de VVD kiezers aan het CDA. Het CDA raakt dan voor het eerst in beduidende mate kiezers kwijt aan de PvdA.

Vanaf december 1986 stijgt de PvdA naar een niveau van 35 tot 36 procent, waarbij het CDA terugzakt naar een niveau tussen de 33 en 34 procent. De VVD blijft schommelen tussen het niveau van 15 en 16 procent.

In de laatste maand voor deze Statenverkiezingen zien we dat CDA en PvdA weer wat naar elkaar toegroeien, met name onder invloed van een stijging van D66 en klein links, aan welke partijen de PvdA meer kiezers kwijtraakt. In de laatste dagen voor de verkiezingen zet die ontwikkeling zich voort.

## De verschuivingen, omgerekend in Kamerzetels

